

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' december 2004, 24e jaargang nr. 4

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' december 2004, 24e jaargang nr. 4

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4082880.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86 A, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 12,- over te maken op Rabobank Gronsveld, rek.nr. 11.75.15.000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers € 4,-.

Bij de voorpagina.

De kruidenierswinkel van Triéneke.

Titelpagina: Hetzelfde pand nu, Rijksweg 75.

In Memoriam

In het afgelopen jaar heeft Grueles afscheid moeten nemen van de volgende medewerkers. Wij herdenken hen met genegenheid en grote dankbaarheid.

Cel Dassen
sectie Dorp & Milieu

Frans Huits
sectie Streekmuseum

Harie Martens
sectie Archief en
werkgroep Wegkruisen

Nico Span
penningmeester

Voorwoord redactie

Grrr.....

Gr... van Grulles, Gruiles, Greules, Gruweles, Gruules, Grolla, Gru(w)elik, Gruiele. Dit zijn zo ongeveer de meest voorkomende manieren waarop de naam (en enkele varianten daarop) van onze stichting in het dorp en omstreken wordt uitgesproken. Helaas moet ik velen van u toch meedelen dat er slechts één correcte uitspraak is, en dat is Groles, met de 'oo' van "O, zó moet je dat uitspreken!"

Waar kwam de naam ook alweer vandaan? Heel kort: Grueles is de oudst bekende schrijfwijze voor Gronsveld (1063), zoals wij die in het Staatsarchief van Luik hebben aangetroffen. Voor uitgebreide tekst en uitleg, zie Grueles jaargang 1, nummer 1 uit december 1980. Dat het gezegd is!

Gr... dan van Groot feest. De oplettende en snelle rekenaars hadden het al gezien: Grueles viert volgend jaar zijn zilveren jubileum. Over het hoe, wat, waar en wanneer verneemt u de komende tijd vanzelfsprekend alle details. Bij dezen maak ik alvast gebruik van de gelegenheid om de loftrumpet te steken over diegenen die zich al zo vele jaren inzetten voor Grueles en al waar deze stichting voor staat. Hulde!

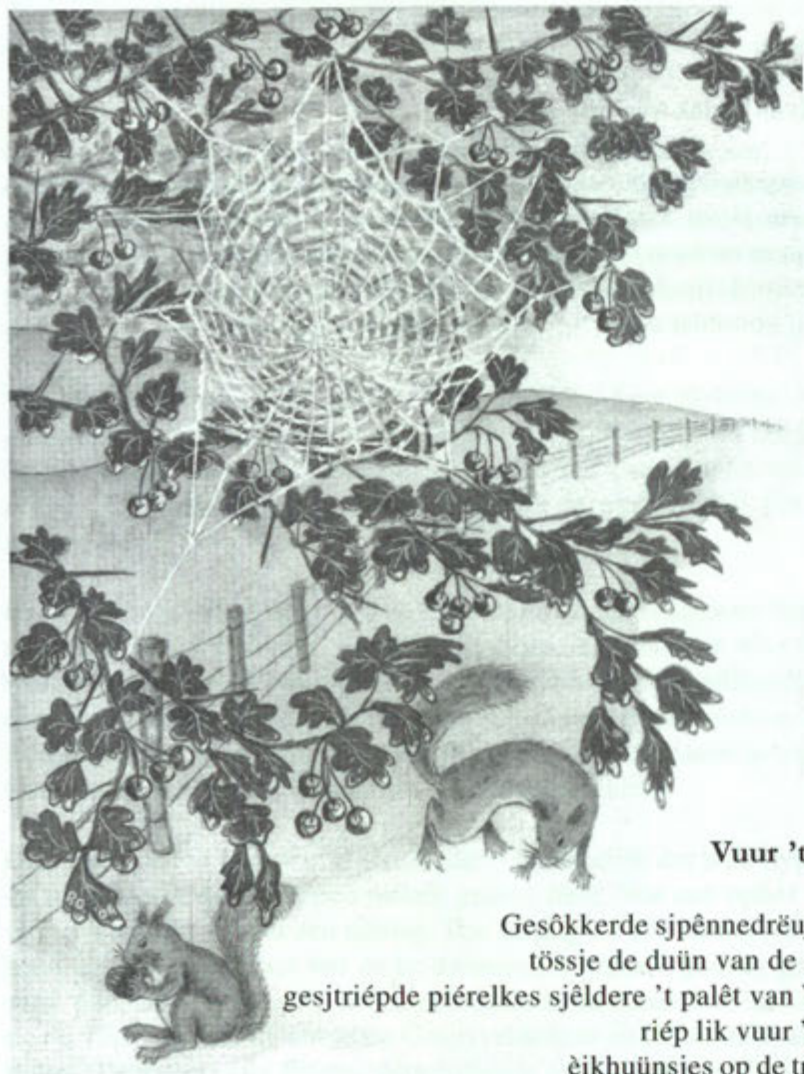
Gr... ook van de Grootste Nederlander. Onmogelijk dat u de hype over dit programma de afgelopen weken gemist hebt. Wat een ophef werd erover gemaakt en wat een uitslag. Die uitslag en alle commotie eromheen laat ik echter voor wat ze is; daarover is immers genoeg gediscussieerd. Gaandeweg bedacht ik me echter meer en meer over het antwoord op de vraag: Wie is de Grootste Gronsveldenaar en Rijckholtenaar aller tijden? Onwillekeurig flitsten verschillende namen van zowel overleden als levende Groten door mijn hoofd. Ik durf ze bijna niet te noemen..., en zal dat dus ook niet doen (om revolutie te voorkomen). Vult u ze maar in. Suggesties voor wie volgens u in aanmerking komt, zijn uiteraard van harte welkom.

Gr... tenslotte van Grandioze kerstdagen en een Groots 2005. Twee wensen die ik u, namens alle vrijwilligers van Grueles, van ganser harte overbreng. Dat het u en de uwen goed moge gaan.

Gr...oeten,

Maarten (van Zjaak va Jôp)

P.S. Gr...aag zien wij het aantal abonnementen op ons periodiek toenemen. U weet al dat u ook de andere activiteiten van Grueles daarmee steunt. Zijn er mensen in uw omgeving (ook jongeren) die Grueles nog niet kennen of krijgen, schroom dan niet om 'voorzichtig' reclame te maken. Bij voorbaat dank.

Vuur 't gevruur

Gesôkkerde sjpënedrëuj sjmeelte
tössje de duün van de düünehek
gesjtriépde piérelkes sjêldere 't palêt van Van Gogh
riép lik vuur 't opräope
èikhuünsjes op de trampolien
oonder m'n veuj riépe joüng sjuütsjes
vuur 't gevruur

tekst: Maria Scheres
tekening: Piet Orbons

Een Belgisch avontuur, Gronsveld en Rijckholt 1830-1839 (2)

Taalgebruik en onderwijs

In Gronsveld en Rijckholt werd rond 1830, net als in de rest van Limburg, bijna alleen het plaatselijk dialect gesproken. Zelfs in West-Nederland was, anders dan in de meeste omringende landen, nog nauwelijks sprake van een standaard spreektaal (die ontstond pas in de loop van de 19e eeuw). Ook de kleine Noord-Nederlandse minderheid in Limburg sprak haar eigen dialect, of een mengtaaltje. Mensen uit verschillende streken hadden vaak moeite elkaar te begrijpen en bedienden zich daarom soms van het Frans. Wel werd sinds de late middeleeuwen in het hele Nederlandse taalgebied, ook in Vlaanderen, een min of meer uniform Nederlands geschreven en als schooltaal in het lager onderwijs gebruikt. Behalve soms vanaf de preekstoel en bij officiële gelegenheden, werd deze stijve schrijftaal echter maar zelden gesproken. Een uitzondering qua taal vormde het oosten van Zuid-Limburg, tot Voerendaal en Epen, waar de dialecten naar het Hoogduits neigen en waar het standaard-Hoogduits als schrijftaal en taal van de kerk was ingeburgerd. Westelijk daarvan lag een overgangsgebied dat in 1830 nog tot Margraten reikte, waar zowel Hoogduits als Nederlands werd gebruikt. De adel en de hogere burgerij van de Zuidelijke Nederlanden waren in de 18e eeuw, of eerder al, op de internationale cultuurtaal, het Frans overgegaan. Ook de bestuurstaal van provincies en arrondissementen in het zuiden was bij het begin van het Verenigd Koninkrijk van Willem I nog het Frans, van uit de tijd van het Frans bestuur. De koning voerde echter, om de eenheid van zijn rijk te bevorderen, een streng beleid van vernederlandsing, vooral in de van oorsprong Nederlandstalige gebieden. Zo werden de verslagen van Gedeputeerde Staten van Limburg tot 1821 in het Frans opgemaakt, in 1822 tweetalig, in Frans en Nederlands, en vanaf 1823 enkel in het Nederlands. Bij de Belgische omwenteling in 1830 schakelde het provinciebestuur onmiddellijk voor al zijn geschriften weer over op het Frans. Formulieren voor gemeenten waren in Limburg van toen af ge-

woonlijk tweetalig. Ook arrondissementscommissaris Van de Weyer in Valkenburg (Fauquemont) maakte zijn rapporten in het Frans. In zijn contacten met de gemeenten hield hij echter rekening met de talenkennis van de plaatselijke functionarissen. Dat betekende dat hij met ongeveer de helft van de gemeenten, zoals met Heer, St. Geertruid en Eijsden, in het Frans correspondeerde en met de andere helft, waaronder Gronsveld en Rijckholt, in het Nederlands. Deze laatste gemeenten bleven ook hun administratie in het Nederlands voeren. De kwaliteit van het Nederlands in de stukken van Gronsveld en Rijckholt rond 1830, qua stijl, spelling en begrijpelijkheid, verraadt de beperkte scholing van de secretarissen en andere functionarissen.

Een van de "verworvenheden" van de Belgische revolutie, de deregulering van het onderwijs, pakte in de praktijk veelal uit als ontregeling. Onder Willem I was er veel werk gemaakt van het onderwijs: er werden bekwaamheidseisen gesteld aan onderwijzers en lesprogramma's voorgescreven. Ook bewaakten Inspecties de kwaliteit van het onderwijs. Het Nederlands was verplichte voertaal in de van oorsprong Nederlandstalige gebieden, al zal dat in de praktijk vaak het dialect zijn geweest. Ook in de Frans- en Duitstalige streken werd het Nederlands zoveel mogelijk bevorderd. De kerk werd geheel uit het onderwijs gebannen. De Belgische regering rekende daarmee in 1830 radicaal af door vrijheid van onderwijs af te kondigen. Iedereen die dat wilde mocht een school oprichten en daar lesgeven in wat en hoe hij beliefdde. Algemene schoolinspecties werden afgeschaft en een nieuwe periode van verfransing begon. Zelfs arrondissementscommissaris Van de Weijer erkende in een bericht aan het provinciebestuur dat het lager onderwijs in de Nederlandse tijd goed geregeld was en dat het na 1830, door het vertrek van Hollandse onderwijzers en door het stichten van nieuwe scholen door "mannen die zelf nauwelijks kunnen lezen en schrijven", ernstig achteruit dreigde te gaan. Veel onderwijzers die wel redelijk konden lezen en schrijven waren niet in staat nog andere vakken te geven. Bijna alle scholen hadden slechts één leerkracht. Ouders met weinig ontwikkeling waren volgens de commissaris geneigd hun kinderen naar de goedkoopste school te sturen.

Het enige regelmechanisme dat nog bestond was een systeem van subsidies van de Belgische staat, de provincie en de gemeenten. In 1837 ontving ongeveer de helft van de ca. 100 scholen van het arrondissement Maastricht, rechter Maasoever, een subsidie van de staat of de provin-

cie. Voor de provincie ging het er daarbij om "de beschikbare subsidiegelden onder de minst ongeschikte onderwijzers te verdelen, want werkelijk onderlegde personen trof men onder hen niet aan". Wie zich toelegde op de studie van het Frans had een streepje voor. Gronsveld was in de Belgische tijd in het gelukkige bezit van een door de staat gesubsidiëerde school met Servaas Goessen als onderwijzer. Rijckholt had geen eigen school, maar maakte gebruik van die van Gronsveld. Op een aantal inwoners van 1600, voor beide gemeenten samen, had de school 's winters een leerlingental van ongeveer 65. Het aantal leerlingen daalde 's zomers tot minder dan de helft omdat er geen leerplicht was, maar wel veel werk op het veld. Er was dus 1 leerling op ca. 25 inwoners in de winter en op meer dan 50 in de zomer. Het landelijk gemiddelde in Nederland in die tijd bedroeg 1 leerling op 8,3 inwoners en in Maastricht 1 op 22,9. Van de Gronsveldse leerlingen was ongeveer 60% jongens en 40% meisjes. Ouders betaalden een klein bedrag aan schoolgeld, maar voor armen en minvermogenden was het onderwijs gratis. Goessen ontving daarnaast een tractement van 284 franken per jaar van de gemeente en een subsidie van 140 franken van de Belgische staat. Bij elkaar moet dat een redelijk inkomen zijn geweest. De dossiers vermelden dat hij les gaf in "het lezen en schrijven, de fransche en vlaamsche talen, de aardrijkskunde, reken en zedekunde". Het is niet meer na te gaan hoe de kwaliteit van deze lessen was.

Middelbaar onderwijs bestond in Zuid-Limburg in de Belgische tijd alleen in Maastricht (een Koninklijk Atheneum onder Nederlands gezag), in Sittard en in Rolduc. In Sittard was een stedelijk college voor jongens met in 1837 ruim 100 leerlingen, waar door 9 leraren "Vlaams, Duits, Frans, Latijn, Grieks, rethorica, de algemene beginselen van de filosofie, wiskunde, aardrijkskunde, geschiedenis, kalligrafie, boekhouden, muziek, declameren, tekenen en schilderen" werd onderwezen. Buiten het lesgeld van 42 franken per jaar had het college nauwelijks inkomsten, zodat de leraren slechts matig betaald konden worden. Waarschijnlijk was het onderwijs aan het college in Sittard, net als bij de meeste andere colleges in Limburg, sterk gericht op het aanleren van goed Frans en was dit ook de voertaal op school. In 1837 kreeg het college een kleine dependance voor meisjes, die ook te weinig geld had om echt van de grond te komen. Beter was het gesteld met het in 1831 door de bisschop van Luik gestichte klein seminarie in Rolduc. Dit instituut telde in 1837 ruim 300 interne seminaristen, van wie een schoolgeld van wel 432 franken per jaar werd gevraagd. Het had mooie gebouwen, goede leraren en uitste-

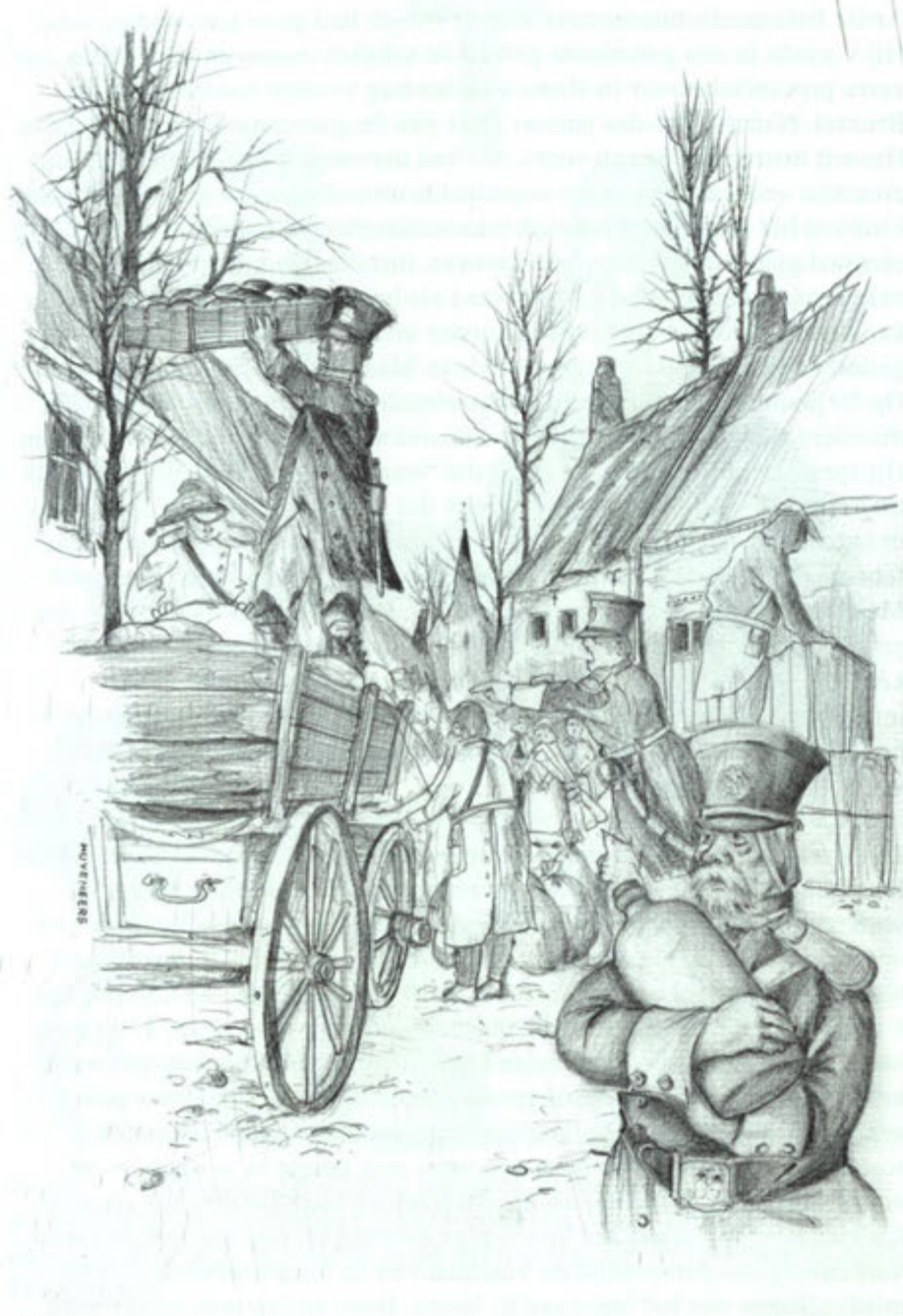

kende voorzieningen. De studies waren er zwaar, volgens de arrondissementscommissaris zelfs overdreven zwaar. Beroeps onderwijs en hoger onderwijs bestonden in de jaren dertig van de 19e eeuw in Zuid-Limburg niet.

Goede wil in moeilijke tijden

Arrondissementscommissaris Van de Weijer had geen eenvoudige taak. Hij vormde in een geïsoleerd gebied de schakel tussen de gemeenten, het verre provinciebestuur in Hasselt en het nog verdere landsbestuur in Brussel. Nadat hij medio januari 1831 van de gouverneur van Limburg in Hasselt instructies én een voorschot had ontvangen, bezocht hij in Tongeren zijn voorganger van het ongedeelde arrondissement en ging hij naar Luik om het meest noodzakelijk bureaumaterieel te kopen. In Valkenburg, centraal gelegen in zijn arrondissement, installeerde hij zich met één enkele assistent zo goed en zo kwaad als het ging in enkele gehuurde kamers. Hij moest het praktisch zonder archieven doen, want die bleven gedurende de hele Belgische periode in Maastricht in Nederlands bezit. Op 20 januari 1831 richtte hij een (tweetalig) schrijven aan alle burgemeesters van zijn district om zich als nieuwe commissaris te presenteren. Hij sprak daarbij het verlangen uit dat "onze vereenigde pogingen steeds tot het zelfden doel strekken, namelijk dat van de instellingen van onzen opkomenden staet op eenen vasten grond te bouwen". Reeds op 2 februari 1831 zag hij zich gedwongen een open brief aan de "Bemide Medeburgers" te sturen waarin hij afstand nam van het "gerugt dat een gedeelte dezer provincie onder het hollandsch gebied staet weder te keeren". Hij bezwoer hun dat "het behoort dat U de boosaerdige influysteringsen der verraeders en der vyanden onzer Vaderland verwerpen. Alzoo zal het jok der dwingelandy voor altyd uyt den grond der vryheyd gebannen blyven".

Zijn eerste taak was nu een einde te maken aan de wanorde die door het Belgische vrijwilligersleger werd veroorzaakt door ongecontroleerde vorderingen, excessen en vernielingen. De lasten waren bovendien zeer ongelijk verdeeld. De ene gemeente bleef gespaard, maar Hoensbroek moest bijvoorbeeld op 28 december 1830 een vette koe van 250 ponden, 6 vette schapen, 100 pond spek, 30 liter jenever, 4 vaten bier, 1500 pond hooi, 90 pond brood en 100 vaten haver leveren. Onduidelijk was waar het leger ophield en het omringende geboefte begon. De commissaris zegde in elk geval de in Valkenburg gelegeerde generaal Mellinet de wacht aan en verbood de burgemeesters nog langer in te gaan op de vorderingen van de militairen. Begin februari 1831 kwam zelfs speciaal Charles Rogier, lid van het Voorlopige Bewind van België, een dag naar Valkenburg om persoonlijk de klachten van de burgemeesters over de misdragingen van het leger aan te horen. Deze zitting was echter geen

succes omdat de burgemeesters tegenover de hoge gast hun mond nauwelijks open durfden te doen. De volgende dag deden de commissaris en de generaal de heer Rogier uitgeleide tot aan Gronsveld, waarbij de generaal nogmaals ernstig werd vermaand. Enkele dagen later kreeg commissaris Van de Weijer opdracht van gouverneur De Loë om de burgemeesters te straffen die hem in verlegenheid hadden gebracht doordat ze eerst volop klaagden en vervolgens, toen het er op aan kwam, alleen maar beleefde terughoudendheid toonden. Met het gedrag van het leger van Mellinet ging het vervolgens niet beter. De generaal was bovendien corrupt en bewees tegen betaling ook diensten aan het Maastrichtse garnizoen. In maart 1831 werd hij in Brussel gevangen genomen.

Nadat beide partijen zich min of meer bij de militaire status quo hadden neergelegd, werd in de loop van 1831 door België het hele vrijwilligerscorps en de gendarmerie van de Limburgse rechter Maasoever teruggetrokken. Van de Weijer was nu echter zijn leven niet meer zeker. Terwijl de commissaris probeerde Hollandse spionnen te laten arresteren en versterkingen voor de vesting Maastricht tegen te houden, konden patrouilles vanuit die vesting vrijwel ongestoord hout, graan en andere voorraden vorderen in de omliggende dorpen en verkenningen en strafexpedities tot in Sittard en Valkenburg uitvoeren. Ook in Gronsveld werden onder begeleiding van militairen bomen gekapt. De soldaten zouden daarbij, tot ergernis van de inwoners, spottend een veldkruis hebben rondgedragen. Enkele malen werden Belgische ambtenaren uit Valkenburg en van de douaneposten rond Maastricht gearresteerd en meegenomen. Wegversperringen op de wegen naar Maastricht werden door de Hollandse soldaten vakkundig weer opgeruimd. Maandenlang had commissaris Van de Weijer zijn koffers en ingepakte dossiers klaarstaan en enkele malen kon hij maar net op tijd vluchten. Eind 1832 moest hij zelfs twee maanden uitwijken naar Geleen.

De commissaris had te maken met een bevolking die zich over het algemeen maar aarzelend naar de nieuwe Belgische staatsorde voegde. Weliswaar kon het idee van zelfbestuur voor het zuiden op sympathie rekenen, maar voorlopig bracht de omwenteling vooral schade, ellende en gevaar met zich mee. Veel dorpen hadden zowel onder het Belgische als het Nederlandse leger te lijden. Daarbij heerste er angst voor een invasie vanuit Pruisen, dat dreigde de Nederlanders te komen helpen, en vanuit Frankrijk, dat op de hand van België was. De toestand werd precair toen

al na enkele maanden duidelijk werd dat de grote mogendheden er op aanstuurden dat een groot deel van Limburg terug bij Nederland gevoegd zou worden. De Limburgse bevolking moest er dus rekening mee houden dat ze na verloop van tijd afgerekend zou worden op haar Belgische sympathieën. Toen eind 1831 in Londen inderdaad een scheidingsverdrag werd opgesteld dat voorzag in die teruggave, en België daarmee instemde, groeide de algemene vrees dat Nederland alvast zijn deel van Limburg zou bezetten. Dat gebeurde echter niet. Willem I hoopte nog een gunstiger regeling te bereiken en liet voorlopig de Limburgers in hun sop gaar koken. Commissaris Van de Weijer kon zich daarom jarenlang beklagen over de lauwheid, de inertie en het gebrek aan medewerking van de plaatselijke gezagsdragers, mede veroorzaakt door deze onzekerheid. Omgekeerd bestond er blijkbaar bij de Belgische overheid een grote terughoudendheid om nog te investeren in het "Nederlandse" deel van Limburg. Nieuwe dienstplichtigen (miliciens) van de rechter Maasoever werden niet werkelijk opgeroepen. Miliciens van lichteningen van vóór de opstand mochten echter na hun dienstdtijd van vijf jaar nog niet afzwaaien. Veel militairen van de rechter Maasoever deserteerden daarom; bij gebrek aan gendarmerie werden ze maar zelden opgepakt. Ook bleven reeds in de Nederlandse tijd gereserveerde gelden voor wegen- en scholenbouw geblokkeerd. Van de Weijer bedacht allerlei projecten om zijn arrondissement beter te ontsluiten en protesteerde herhaaldelijk beleefd maar nadrukkelijk tegen de vermeende achterstelling van zijn arrondissement en het gebrek aan respons dat hij uit Hasselt ontving. Zo was de toestand van veel wegen desastreus, was de postdienst slecht geregeld en was er geen enkele bankinstelling in het arrondissement.

Uit de aanvankelijk lange en gedetailleerde jaarverslagen van de commissaris rijst het beeld op van een bewogen en bevlogen bestuurder die met weinig mensen en middelen een bijna onmogelijke taak moest vervullen. Langzaam slaagde hij er echter in zijn gebied redelijk onder controle te brengen en leerde hij leven met de gegeven beperkingen. In 1838 en 1839, toen het Belgisch bestuur zijn einde naderde, gooide hij er weer een schepje bovenop, wellicht om zich in de kijker te spelen voor een nieuwe functie. In mei 1838 schreef hij (in het Frans) met bitterheid dat "Holland na zeven jaren van onbegrijpelijke verblinding, eindelijk heeft ingezien dat zijn koning vanwege puur dynastieke belangen en niet die van de natie, hardnekkig geweigerd heeft met België te onderhandelen". Begin 1839 naderde het einde en schreef hij: "Een vijandige politiek is dit

mooie land komen bedreigen met de terugkeer van zijn vroegere onderdrukkers. De hoop van acht jaren staat op het punt in één enkele dag te vervliegen. Limburg en Luxemburg zijn nauwelijks meer dan dode takken aan de Belgische stam". In april 1839 ondertekenden tenslotte alle betrokken partijen in Londen het Scheidingsverdrag. Het duurde vervolgens nog tot 27 juni voor de macht in het arrondissement effectief terug werd overgedragen aan de oorspronkelijke Nederlandse commissaris Kerens de Wolfrath. Deze had negen jaar lang in feite alleen zeggenschap gehad over St. Pieter, omdat Maastricht als grote gemeente niet onder de arrondissementsregeling viel. Nu kreeg hij de Nederlandse helft van zijn vroegere district weer terug. De overdracht gebeurde ordelijk en correct; ook het Belgische archief en de registers daarbij werden overgedragen. Van de Weijer had nog geïnformeerd naar de mogelijkheid om in Nederlandse dienst over te gaan – dergelijk opportunisme was indertijd bij militairen en ambtenaren niet ongebruikelijk – maar kreeg uiteindelijk een andere functie in België. Daarmee eindigde op de rechter Maasoever de Belgische tijd en herbegon het moeizame proces van integratie in Nederland (zie daarvoor "Gronsveld, Rijckholt, Mesch en Eijsden 150 jaar bij Nederland" van Piet Orbons, Grueles, 9e jaargang, nrs. 2, 3 en 4, 10e jaargang nr. 1).

tekst: Roel Zijlmans

illustraties: Harry Huveneers

Enkele bronnen:

- Rijksarchief Maastricht en Provinciaal Archief Hasselt (archief arrondissementscommissaris);
- Gemeentearchieven van Gronsveld en Rijckholt;
- Dr. E. Nuyens, De staatkundige geschiedenis van de provincie Limburg vanaf haar ontstaan tot aan haar uiteenvallen in 1839;
- Dr. G.J.B. Verbeet, Limburg op de tweesprong. Welvaart en politiek dilemma 1814-1839;
- Dr. A. De Jonghe, De taalpolitiek van koning Willem I;
- Eenheid en scheiding van de beide Limburgen (verslagbundel congres 150 jaar beide Limburgen, 1989);
- Luc van den Boorn, Bié de Börger (over familie Van den Boorn), Grueles, 17e jaargang, nr. 1.

Het volgende artikel is geschreven door Martin Goessens uit Hulsberg. Hij presenteert op 17 maart 2005 in de zaal van "de Grenedeer" een boek over de genealogie van de families Goessens en Goessen uit Gronsveld.

De Memorie van Successie van de Sjoen Sophie

Sophia Aleidis Goessen, alias de Sjoen Sophie, werd op 26 januari 1816 geboren in Gronsveld als achtste kind in het gezin van Arnoldus Goessens en Catharina Bouchoms. Ook het zevende kind in dit gezin heette Sophia; dit kind dat geboren werd op 3 oktober 1814 was nog dezelfde dag overleden en volgens veelvuldig gebruik van die tijd kreeg dan het volgende kind, indien het van hetzelfde geslacht was, de naam van het overleden kind. Sophia Aleidis is hoogstwaarschijnlijk een knappe vrouw geweest die er een in de ogen van haar tijdgenoten wat luchtige levenswijze op na hield. Vandaar dat haar bijnaam "de Sjoen Sophie" een dubbele betekenis had.

In haar jonge jaren is ze waarschijnlijk werkzaam geweest in herberg de Keizer. In een vonnis van de Correctionele kamer van de Regtbank van Maastricht d.d. 16-2-1849 werd zij "herbergierse" genoemd en veroordeeld tot een boete van drie gulden wegens het overtreden van het "Reglement op het sluiten der herbergen" (G.A.G. nr. 2753).

Heeft zij als herbergierse ook haar latere man Alexander Clement baron Michiels van Verduynen leren kennen en raakte deze beïnvloed door haar charmes?*

Als zij op 13 augustus 1859 in Luik trouwt met de dan 57-jarige baron, geboren te Echt als zoon van Arnold Henri baron Michiels van Verduynen en Sabine Josephine Costerius de Boschofen, en werkzaam als raadsheer bij het Provinciale gerechtshof van Limburg te Maastricht, is zij volgens de huwelijksakte woonachtig in Luik in de Rue des Franchimontois en was zij "rentenierster". Waarschijnlijk had de baron hier voor haar huisvesting gezorgd. Bij haar huwelijk traden haar broer Servaas en de gebroeders Vandeborn, musici te Luik, op als getuigen. De na haar overlijden voor de belastingdienst vereiste Memorie van Successie (een opgave van alle bezit) vermeldt ook een aantal afspraken die bij het sluiten van haar huwelijk in Luik in het huwelijkscontract, opgemaakt te Luik op 2-8-1859 voor notaris Dussart, werden opgenomen. Na de dood van haar man zou zij recht hebben op een uitkering jaarlijks van een lijfrente van 5000 franken; tot haar dood zou zij recht hebben op het vruchtgebruik van het landgoed Verduynen te Echt. Met

haar dood zou deze uitkering vervallen en het vruchtgebruik vererven aan de familie van haar echtgenoot.

Baron Alexander overleed reeds op 2 april 1869 te Maastricht en toen traden dus de hiervoor genoemde afspraken in werking. Sophie zou haar man nog 21 jaar overleven.

Zij overleed, volgens haar in het Frans gestelde bidprentje, na een kortstondige ziekte te Maastricht, waar zij woonde op het Vrijthof nr. 23.

Volgens de hiervoor al genoemde Memorie van Successie zou als haar executeur testamentair optreden notaris Franciscus Dumoulin uit Maastricht, voor wie zij haar testament had laten passeren op 18-11-1881.

Haar begrafenis zou volgens dit testament een der eerste klasse dienen te zijn; er zouden 800 wittebroden van elk 1kg aan de armen van Maastricht moeten worden uitgedeeld. De begrafenis zou in Echt plaatsvinden en daar zou ook de lijkdienst moeten worden gehouden. Na haar dood dienden zo spoedig mogelijk 100 missen voor elk fl 1,- voor haar zielenrust te worden opgedragen. Het olieverfschilderij van haar man werd gelegateerd aan haar zwager Michiels van Verduynen, president van de Arrondissementsrechtbank van Roermond. Al haar kleren en haar lijfgoed legateert zij aan haar drie nichten, t.w. Anna Pinckaers uit Gronsveld, zonder beroep, Hubertine en Eugenie Baudrihaye te Luik.

Aan genoemde Anna Pinckaers bovendien de gehele inboedel die zich op de dag van haar dood op het landgoed Verduynen in Echt zal bevinden en bovendien tweeduizend franken uit te betalen ten laatste zes maanden na haar overlijden, mits genoemde Anna bij het overlijden van Sophie nog bij haar zal zijn en haar oppast.

Haar dienstmeid Helena de Jong zal, als zij bij het overlijden van Sophie nog in dienst is, het door Sophie gebruikte ledikant met het bijbehorende beddengoed erven, alsmede een bedrag van 1000 franken.

Voor de rest van haar bezittingen zijn haar erfgenamen: voor 1/4 deel haar zuster Catherine Goessen, weduwe van Hubert Baudrihaye, wonende te Luik, rentenierster; voor 1/4 deel haar zuster Elisabeth Goessen, weduwe van Jan Willem Berchmans, zonder beroep te Gronsveld; voor 1/4 deel haar broer Jan Goessen, landbouwer te Gronsveld; voor 1/4 deel tenslotte haar broer Jacob Goessen, eveneens landbouwer te Gronsveld. Mocht iemand van de erfgenamen vóór haar overlijden, dan gaan de rechten over op de kinderen, behalve bij Baudrihaye. Waarschijnlijk had zij nog een appeltje te schillen met haar nichtje Eugenie, die bij vooroverlijden van haar moeder van de erfenis uitgesloten wordt. Haar bezittingen bedroegen volgens deze memorie een waarde van fl. 11.876,41. Er moest echter nog een aantal rekeningen vereffend worden, bijvoorbeeld van de

kruidenier, de slager, bierbrouwer Coenegracht, de naaister, de schoenmaker, de boekbinder, de ziekenverzorgster van de Zusters van Liefde, horlogiemaker, de borstelmaker, de goudsmid, de pompenmaker, de tuinier, aan Bordeauxwijnen fl. 192,-, terwijl de begrafenis kosten het voor die tijd hoge bedrag van fl. 971,86 beliepen.

De totale kosten bedroegen fl. 3.125,85 zodat als uiteindelijke netto-erfenis een bedrag van fl. 8.750,65 restte.

Bron: Memorie van Successie R.A. Maastricht cassette 192.

Rest nog te vermelden dat het lichaam van de Sjoen Sophie na haar dood werd bijgezet in de grafkapel en grafkelder van de familie Michiels van Verduynen op het kerkhof van Echt bij de kerk van de H.Landricus.

Martin Goessens

*Noot van de redactie.

In een brief van burgemeester Gadiot van Gronsveld d.d. 3 augustus 1846 lezen wij het volgende:

“Bijna iedere dag maakt hij (Michiels van Verduynen (red.)) zijn uitstapjes naar de staminee van juffrouw Sophie.” En verder: “Het is enkel en alleen het werk van den raadsheer Michiels van Verduynen, die te Gronsveld, naar het algemeen gerucht, relatiën onderhoudt met de dochter van eenen herbergier.”

Rariteiten 2004

Zoals u van ons gewend bent maken wij aan het eind van het jaar een overzicht van de bijzondere waarnemingen die door u en ons in de loop van het jaar gedaan zijn. In 2004 maken wij hierop geen uitzondering. Immers, ook dit jaar hebt u ons weer vaak weten te vinden om uw bijzondere waarneming met ons te delen. Wij kunnen hieruit alleen maar concluderen dat er bij u een meer dan gemiddelde belangstelling bestaat voor alles wat om ons heen leeft en bloeit.

De parelduiker

Begin februari verscheen op internet, de site van Dutch Birding (www.dutchbirding.nl) het bericht dat op de Pietersplas, waar vroeger Köbbes was, een parelduiker was gesignaleerd. Op de binnenwateren is deze parelduiker zeker een zeldzame verschijning. De parelduiker is een

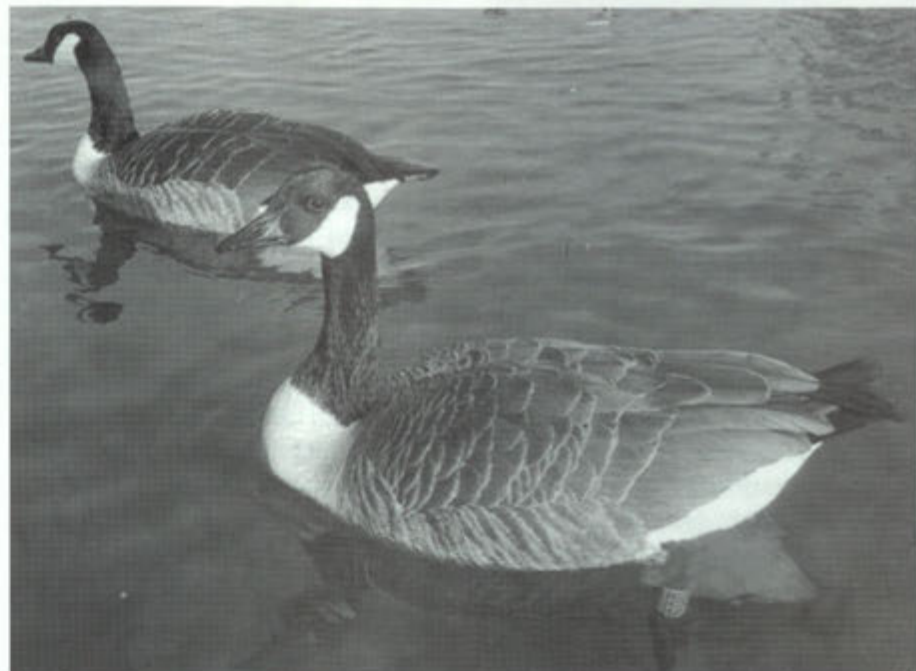
De parelduiker. (www.pbase.com/ranschols).

grote vogel, vergelijkbaar met een aalscholver. De aalscholver heeft een slanke lichaamsbouw, terwijl de parelduiker zwaar en fors gebouwd is. De parelduiker broedt aan diepe grote meren in Schotland, Scandinavië en het noorden van Polen en Rusland. Gedurende de winter verblijven veel parelduikers langs de kust van Noorwegen tot Portugal. Een enkele keer geraakt een vogel ver landinwaarts, waarschijnlijk onder invloed van een noordwesterstorm. In de zomer heeft de parelduiker een grijze kop en een zwarte hals. De zijkant van hals en rug zijn dan zwart-wit geruit. Tijdens de winter verdwijnen deze patronen. Parelduikers eten vis, maar ook wel andere waterdieren. Het zijn goede duikers, meer dan 50 meter diep is voor hen geen probleem. De vogel op de Pietersplas was duidelijk gewend aan de mens. Totaal niet schuw zwom hij rustig rond tussen de aangemeerde boten. Zo nu en dan dook hij onder een boot door om aan de andere kant vlak bij de oever bij een groepje vissers weer op te duiken. De parelduiker heeft twee tot drie weken later de visrijke Pietersplas weer verlaten, dit tot opluchting van de eigenaar van de jachthaven. Vogelaars laten zich namelijk door niets weerhouden om een bijzondere waarneming te kunnen doen. Zo trok ook deze parelduiker dagelijks enkele tientallen bezoekers uit Nederland, België en Duitsland.

De Canadese gans met kleurring

Op 7 maart, tijdens de vogelexcursie van Sectie Natuur in de Eijsder Beemden, zagen we een groepje Canadese ganzen met daartussen één exemplaar met een gele kleurring aan de linkerpoot. Met de verrekijker was het nummer op de ring goed leesbaar: N97. Bij thuiskomst ben ik meteen op internet gaan zoeken of ik informatie over deze geringde gans kon vinden. Op www.vogeltrekstation.nl vond ik een link naar www.kanadagans.de en binnen de vijf minuten had ik de bewuste ring gevonden. Soms zit het mee! Van elke geringde vogel houden de onderzoekers een logboek bij. Hierin staat vermeld waar en wanneer de vogel geringd is en welke terugmeldingen ontvangen zijn.

Zo kon ik lezen dat deze Canadese gans als kuiken op 27 juni 1999 aan de Barmener See bij Jülich, Duitsland, geringd werd. Tot en met het jaar 2000 werd ze nog enkele malen in hetzelfde gebied gesignaleerd. Vanaf juli 2001 dook ze op in Ternaaien (B) en tot en met augustus 2003 zijn er diverse waarnemingen gedaan in zowel Ternaaien als in de Eijsder Beemden. Volgens het logboek is de waarneming van 7 maart 2004 de laatste tot nu toe. Deze winter dus maar eens extra goed letten op de Canadese ganzen in de Eijsder Beemden.

De Canadese gans.

De nachtegaal

Op 2 mei ging de Sectie Natuur op vogelexcursie in Den Doort in Dieteren. Den Doort is een vochtig bosgebied en is bekend om de vele nachtegalen die er jaarlijks broeden. We zijn al vaker naar Den Doort op excursie gegaan en wat de nachtegalen betreft, met wisselend succes. Zondag 2 mei viel ronduit tegen. We hoorden slechts één keer een nachtegaal zingen. Des te opmerkelijker is dan het bericht dat Pim van de Weerdt op maandag 3 mei van Louis Boon ontving. Louis Boon woont al enkele jaren aan de Kampweg op nummer 49 (Vëus Houben). Hij schreef een kaartje aan Pim met de volgende tekst: "De waarneming van een nachtegaal in mijn achtertuin lijkt mij aardig. Sinds afgelopen donderdag zingt hij de klok rond. Misschien is de vogel algemener in Gronsveld dan ik denk, maar ik hoor hem hier voor het eerst en volgens de atlas is hij uit de streek verdwenen. Ik hoop dat hij blijft en een vrouwtje weet te strikken. Wie weet!" Of dit laatste gelukt is, is niet bekend. Een paar dagen later zijn Pim en ik bij Louis Boon op bezoek geweest en na enkele minuten wachten hoorden ook wij de nachtegaal zingen. De tuin heeft met zijn grote variatie aan kruiden, wilde planten, heggen, struiken,

bomen, grasland en een bosschage een grote aantrekkingskracht op allerlei insecten en vogels. Niet vreemd dus dat er naast de nachtegaal diverse algemene vogelsoorten in de tuin voorkomen waarbij het paartje spotvogel (allerleijzenger) toch ook bijzonder genoemd mag worden. Louis Boon had gelijk voor wat betreft zijn verwijzing naar de atlas. Hij bedoelt hier de Atlas der Nederlandse Broedvogels. Deze is samengesteld aan de hand van inventarisaties in de jaren 1998 tot en met 2000. Gebleken is dat de nachtegaal in Zuid-Limburg vrijwel geheel verdwenen is. Dat maakt de waarneming bij Louis Boon des te waardevoller. Nu maar hopen dat de tuin zo blijft en dat de nachtegaal de weg terug weet te vinden.

De orpheusspotvogel

De opvallendste waarneming in 2004 was toch wel die van de orpheusspotvogel in de Sjoen Gröb. Ook hier bleek internet weer een prachtig medium. Wederom stond op de site van Dutch Birding precies aangegeven waar je de orpheusspotvogel kon vinden.

De orpheusspotvogel is het zuidelijke broertje van de spotvogel. De spotvogel is een vrij algemene broedvogel in Nederland die begin mei

De orpheusspotvogel (www.pbase.com/ranschols).

terugkeert uit zijn winterkwartier. Spotvogels en orpheusspotvogels lijken heel erg op elkaar en zijn voor een leek nauwelijks uit elkaar te houden. Alleen de zang en de biotoopkeuze zijn anders. Orpheusspotvogels brabbelen meer, zonder lange uithalen en zitten meer in struwelen en kleine bosjes. Spotvogels echter hebben een voorkeur voor boomgroepen met hoge bomen en dichte struiken. Deze orpheusspotvogel zat in de strook met jonge essen aanplant die enkele jaren geleden aan de rand van het Savelsbos als bufferzone is toegevoegd.

De orpheusspotvogel is de Zuid-Europese tegenhanger van onze spotvogel. Hij is talrijk in Spanje en Zuid-Frankrijk maar broedt sinds een tiental jaren ook al in Wallonië. De oorzaken van deze verschuiving in noordelijke richting zijn niet zeker, maar de klimaatverandering speelt waarschijnlijk een rol. De vogel werd voor het eerst gezien op 11 juni 2004. Na de melding op internet ben ik op 16 juni op onderzoek uitgegaan. Al snel zag en hoorde ik de orpheusspotvogel, zittend in het topje van een jonge es. Ik heb de vogel een kwartier kunnen observeren en zag hem zeer actief heen en weer vliegen van het ene naar het andere boomtopje en hoorde hem voortdurend zingen. Leuke bijkomstigheid was nog dat ik op een gegeven moment twee jonge vosjes hun hol zag verlaten om op verkenning te gaan. Op 24 juni ben ik nogmaals naar de orpheusspotvogel gaan kijken en weer was hij snel gevonden. Ik heb niet kunnen vaststellen of er nog een tweede exemplaar in de buurt was.

De beige merel

Wellicht kunt u zich nog herinneren dat ik in 2001 (Gruetes nr.4) ook al eens in deze rubriek geschreven heb over een merkwaardige lijsterachtige vogel in de tuin bij Jan Waber (Rijksweg tussen Gronsveld en Rijckholt). Na enig speurwerk bleek het een om een gedeeltelijke albinomerel te gaan. Na 2001 is de beige merel nog wel enkele keren in de weilanden bij Jan Waber gezien maar er werd geen broedgeval meer vastgesteld. Dit voorjaar echter trof Raymond Oostwegel, Kasteelstraat Rijckholt, voor het derde achtereenvolgende jaar, een beige merel in zijn tuin aan. Raymond verzorgt in zijn vrije tijd onder andere cursussen "Vogels Kijken" bij Vogelwacht Limburg en hij is tevens zeer bekwaam in het fotograferen van vogels. Het lukte hem om enkele aardige foto's van deze beige merel te maken. Uiteraard plaatste hij deze op de website van Vogelwacht Limburg; de moeite van het bekijken waard! Zie www.vogelwacht-limburg.nl/waarnemingen.

De zwarte specht

Dit voorjaar was in het Savelsbos de karakteristieke roep van de zwarte specht regelmatig te horen. Een aantal keren heb ik ze gehoord en gezien in de Daor, tegenover het Sjiégelsjtök, en een enkele keer in de Sjoen Gröb. Vroeg in april heb ik de zwarte specht tot tweemaal toe in de Daor gezien, bezig met het opknappen van een nestholte in een kapotte beuk. Mijn latere zoektochten naar de zwarte specht leverden incidenteel wel een waarneming op, maar ik kon geen broedgeval vaststellen. Aangenaam verrast was ik dan ook met de melding van Wil van Baal. Op 26 juni had hij vanuit zijn woning aan de Kampweg kunnen zien hoe, achteraan in zijn tuin, een oudervogel twee jonge spechten aan het voeren was. Eindelijk de bevestiging van een broedgeval met resultaat in onze contreien.

De ooievaar

Het zien van een overtrekkende ooievaar is altijd weer een bijzondere waarneming. Om de een of andere reden doet het iets met je. Vrijdag 13 augustus zagen Thérèse en Jacques Vriens een grote groep ooievaars in zuidelijke richting overtrekken. Het was slecht weer, het regende, en de groep maakte aanstalten om te landen en om die reden besloten ze de ooievaars te volgen. Even later streken de vogels neer in een weiland, net over de grens dichtbij Moelingen. Thérèse en Jacques kregen vervolgens alle gelegenheid om de ooievaars goed te bekijken en te tellen. De teller bleef steken op het prachtige aantal van 31 stuks.

Maar het kan nog beter. Zondag 29 augustus had de familie Roosen haar jaarlijkse familiedag georganiseerd. Tijdens een wandeling op de Sint-Pietersberg zagen ze in de lucht een grote groep ooievaars, die op de thermiek al schroevend hoogte probeerde te winnen. Met voldoende tellers in de buurt werd het aantal van 40 ooievaars vastgesteld. Een van de familieleden, Biena van de Weerd, bedacht dat een dergelijk aantal ooievaars door meer personen gezien moest zijn en dat wellicht iemand de moeite genomen had hiervan een melding op internet te plaatsen. Via een zoekmachine kwam ze uiteindelijk uit op www.waarneming.nl en doorbladerend op "vogels" en vervolgens op "ooievaar" trof ze op datum 28 augustus een melding aan van 40 stuks, overvliegend over Den Bosch in zuidwestelijke richting. Ooievaars zijn geen trekvogels die in rechte lijn van noord naar zuid vliegen. Ze maken vooral gebruik van thermiek. Zo proberen ze van de ene naar de andere thermiekbelt te zweven en het komt dus voor dat er nu eens een zuidwestelijke koers en dan weer een

zuidoostelijke koers wordt aangehouden. Het is dus best mogelijk dat de 40 ooievaars van de Sint-Pietersberg dezelfde zijn als de 40 van Den Bosch van een dag eerder.

Het roesje

Van de vogels naar de insecten.

Het jaar 2004 was niet succesvol wat waarnemingen van vlinders betreft. Wellicht dat de minder goede zomer hier debet aan was. Was 2003 nog een topjaar, denk aan de vele meldingen van de kolibrievlinder, 2004 was het beduidend minder. Er kwamen weliswaar enkele meldingen van de kolibrievlinder en de ligusterpijlstaart binnen maar nieuwe bijzonderheden waren er niet bij dit jaar. Toch wil ik u een tweetal waarnemingen niet onthouden. Het betreft geen zeldzaamheden, maar ze zijn toch aardig genoeg om er wat meer over te vertellen.

Het roesje.

Op 26 september trof Ina van de Weerd op de overloop in haar huis een mooi getekende bruine vlinder aan. Buiten zijn natuurlijke omgeving bleek de schutkleur niet te werken, integendeel. Via www.vlindernet.nl was de soort snel gedetermineerd en kende het roesje, de Nederlandse naam van deze vlinder, voor ons nog maar weinig geheimen.

Het roesje is een nachtvlinder en behoort tot de vlinderfamilie uilen (vrijwel uitsluitend 's nachts actief) en is het gehele jaar door waar te nemen. De rups tref je aan van mei tot september en is soms massaal te vinden op wilg en populier. Ze is langgerekt en lichtgroen van kleur en

staat hoog op het menu van bijvoorbeeld alle mezensoorten. De vlinder eet 's nachts. Met de zuignuit boort hij gaatjes in bramen en bessen en doen zich te goed aan de vruchtensappen. De soort vliegt in twee generaties. De najaarsgeneratie van het roesje overwintert en is dan te vinden in schuren, op zolders of in vochtige kelders om vroeg in het voorjaar weer tevoorschijn te komen om te paren, eitjes te leggen voor de voorjaarsgeneratie en vervolgens te sterven.

De Sint-Jacobsvlinder

Kent u het spreekwoord "een vliegende kraai vangt altijd wat"? Hub Wolfs is zo'n "vliegende kraai". Hij verplicht zichzelf om dagelijks een vooraf bepaald aantal kilometers te lopen en wijkt daar niet vanaf. Samen met echtgenote Jeanne vertoeven ze zo een flink aantal uren in de natuur. Als opgeleid IVN-gids is Hub erop getraind zijn ogen de kost te geven. Er is maar weinig dat hem ontgaat. Op de tweemaandelijks vergaderingen van onze sectie heeft Hub altijd wel enkele waarnemingen te melden. Zo ook op 20 oktober. Enkele dagen eerder zag hij op een van zijn wandelingen in het talud van de Köbbesweg, nabij de bruggen over de autoweg en spoorweg, grote groepen bloeiende planten. Bloeiende planten hebben altijd zijn interesse, zo ook nu. Hij liep ernaar toe om ze nader te bekijken. Wat hij al vermoedde bleek juist, het betrof het jacobskruiskruid. Het jacobskruiskruid is beslist geen zeldzame plant. Bijzonder aan deze plant is dat ze hier niet in het voorjaar bloeit maar in het najaar. Van origine is het jacobskruiskruid een plant van het zuidelijk

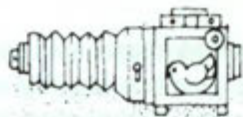
*De rups van de
Sint-Jacobsvlinder.*

halfroond en ze heeft zich wat de bloeitijd betreft niet aangepast aan de seizoenen op het noordelijk halfroond. De plant is giftig en kan bij paarden en rundvee leiden tot leveraandoeningen. Veel planten hebben ook zo hun specifieke gasten. Hub weet dat als geen ander en zocht en vond de rups van de Sint-Jacobsvlinder.

De Sint-Jacobsvlinder behoort tot de familie van de beervlinders (rupsen met korte dikke kop en doorgaans sterk behaard) en is een dagactieve nachtvlinder. De rups heeft geen last van de giftige stoffen van de plant en is zelf ook giftig. Ze waarschuwt haar mogelijke belagers met haar opvallende geelzwart gestreepte kleuren. Ze komt talrijk voor op haar voedselplanten. De rupsen overwinteren als pop in de grond om eind april van het volgende jaar als prachtige zwartrode vlinders tevoorschijn te komen om daarna weer voor een volgende generatie te zorgen.

Hub. Reumers

Met dank aan internet

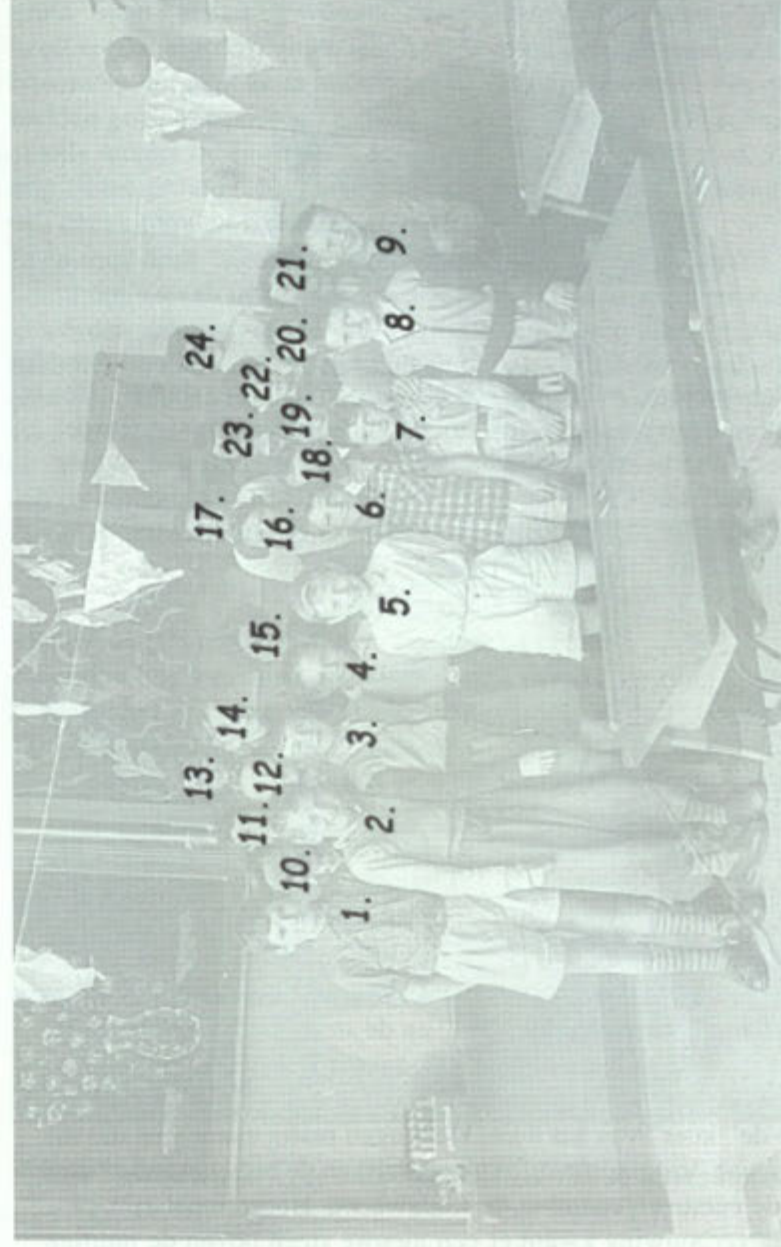
't Hûiske van Lena, Steenstraat Rijckholt.

In de kloostertuin van de paters dominicanen in Rijckholt, begin vorige eeuw.

*1995. Jeugdgroep van onze sectie Natuur.
V.l.n.r.: Bregje Weling, Simone Stevens, Pieter Houten, Wouter Houten, Jean-Paul Houten, Pieter-Maarten Wesseling, Eric Geskens.*

1. Math Wolfs 2. Nic Dassen 3. Marcel van den Boom 4. Jo Schiepers 5. Huub Doyen 6. Jan van de Weert 7. John Beckers
 8. Jean Peusens 9. Jean Rokx 10. Leo Caelen 11. Haj Mingels 12. Bertie Wolfs 13. Freddy Martin 14. Piet van Caldenborgh
 15. Alfonsien Lacroix 16. Lea Hayen 17. José Joskin 18. Henk Scheepers 19. Lily Janssen 20. Rina Schreurs 21. Miet
 Caelen 22. Jenny Landerloo 23. Lyda Dodemont 24. Wies Goessens.

De vorige "achteröm" valt te bewonderen "oonder ién 't duerp". Het is Rijksweg 24 en deze prachtige woning met haar mooi gerestaureerde "sjeur" is het trotse bezit van Nicole en Luud Mesters. Zij wonen hier met hun drie kinderen: Caroline, Rogier en Benoît. In 1987 kochten zij dit pand van de ouders van Nicole: Haj van Zjeu (Goessen) en Mia Mourmans.

Nadat Luud en Nicole dit pand hadden gekocht, betrokken Haj en Mia de woning ernaast, nummer 26. Dit huis had Haj als aannemer zelf gebouwd in 1955, hun trouwjaar. De stal die op deze plaats stond, moest hiervoor worden afgebroken. Tijdens de bouw woonden Mia en Haj tijdelijk bij de moeder van Haj, Barbara Goessen-Devue, Rijksweg 24.

De vader van Haj, Zjeu Goessen was in 1950 overleden. Zjeu en Barbara kregen acht kinderen: Bertien, Liza, Zjeng, Jês, Haj, Zjêf, Jeanne en Bèr. In 1965 kochten Haj en Mia het ouderlijk huis op Rijksweg 24.

De gevelsteen van het pand Rijksweg 24 die boven de voordeur hing met de tekst "mw wed. vd Boorn IV 1819" en de steen die boven de poort van de "sjeur" werd aangetroffen met de tekst "W.J.vd Boorn 1841" kregen tijdens de verbouwing, die Luud en Nicole in 1987 doorvoerden, een plek op de "koer" van het huis. We mogen rustig aannemen dat dit de bouwdata van de oorspronkelijke boerderij en de bijbehorende "sjeur" zijn en dat de eerste eigenaresse de weduwe v.d. Boorn moet zijn geweest. Na de verbouwing kwam er een nieuwe steen boven de huidige voordeur te hangen met het oorspronkelijke bouwjaar 1819 en de verbouwing van 1987.

Voordat Luud en Nicole deze woning betrokken, werd er flink verbouwd en werd het huis zowel van binnen als van buiten wit geschilderd. De grote "sjeur" achter de woning, zoals die op de foto staat afgebeeld, heeft er niet altijd zo uitgezien. Enkele jaren geleden stonden Luud en Nicole op het punt ze te laten slopen. Toen zij de offerte van de sloop hadden gezien, besloten zij toch maar te restaureren. De schuur werd enkele meters lager en het dak werd in oude stijl vernieuwd. Ze is toch nog 14 meter hoog. Nu, enkele jaren later, zijn Nicole en Luud trots en blij dat ze toen tot restauratie hebben besloten.

In en rond deze "sjeur" hield Haj, als koning van de schutterij, met koningmeisteken in 1976 zijn koffietafel. Dat is toen een geweldige dag geworden; een jongensdroom was voor Haj in vervulling gegaan. Als herinnering hieraan hebben Luud en Nicole de houten vogel uit 1976 die plek gegeven die hij volgens hen verdient: in de "sjeur", de plek waar voor het laatst een koffietafel bij de koning is gehouden.

"Sjeur" is een aanwijzing voor het situeren van de bovenstaande prachtige "achteröm".

Tekst en foto's: Sjeff Caris

Achter de schermen

Grueles mag zich gelukkig prijzen met een grote groep actieve medewerkers. Daarnaast zijn er anderen die niet rechtstreeks betrokken zijn bij onze activiteiten; zij verlenen achter de schermen hun medewerking en geven vaak waardevolle adviezen. Een van hen is Lambert Miessen, verzamelaar van onder andere oude gebruiksvoorwerpen. Ons streekmuseum heeft enkele oude instrumenten uit de diergeneeskunde. In een catalogus van bijna 100 jaar oud, in het bezit van Lambert, staan deze ook al afgebeeld. Frappant is dat deze instrumenten nog steeds gebruikt worden.

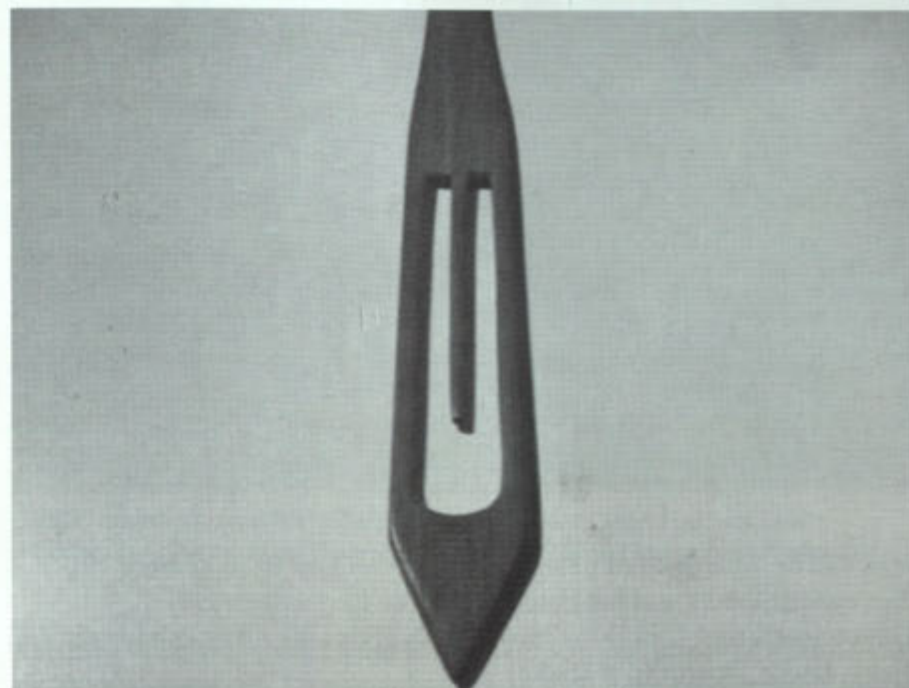
Onze collectie op dit gebied is verre van compleet. Wie kan ons helpen?

Wat maog 't zién?

Het in ons vorige nummer afgebeelde voorwerp is een mal om kaarsen te maken. Het bestaat uit twee "panelen". In de inkepingen legde men de lonten, de scharnierende panelen werden tegen elkaar gedrukt en vervolgens werd de warme was erin gegoten. Na afkoeling konden de kaarsen eruit genomen worden: klaar voor de kerst.

Er kwam helaas geen reactie binnen. De laatste tijd wordt er niet of nauwelijks meer gereageerd op deze rubriek. Daarom vanaf nu "Wat maog 't zién?" in een nieuw jasje: niet het hele attribuut is afgebeeld, maar slechts een deel ervan. Om een beetje te helpen geven we drie mogelijke antwoorden. De volgende keer wordt het hele voorwerp afgebeeld.

- a) Chinees bestek.
- b) Gereedschap om netten te boeten.
- c) Tekenmal van een architect.

Reacties alleen schriftelijk naar Rijksweg 57, 6247 AB Gronsveld.

John van de Weerd

Kên d'r hön nog

Jean van d'n Dikke

Jean van de Weerdт werd geboren in Gronsveld op 19 september 1914. Zijn ouderlijk huis was het huidige café "de Kerteermèister".

Zijn ouders waren Lies Dumoulin (Mem), afkomstig uit Eckelrade en Sjang van de Weerdт (d'n Dikke).

Jean kennen we ook wel onder de naam "de Witte" (hij had gitzwart haar en een nogal donkere huid) en "Billy Ritchie" (een personage dat hij vertolkte in een van zijn liedjes).

Zijn ouders dreven een winkel, café met balzaal, een daarachter gelegen bakkerij en een kleine boerderij. Het waren zeer ondernemende en vlijtige mensen en er werd gewerkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.

Het gezin telde vijf kinderen: Marie (Maussen), Jês (Meijs), Door, Liza (Peusens) en Jean.

Jean had een onbekommerde jeugd en leverde op school goede prestaties. Hij deelde zijn kennis graag met zijn klasgenoten en als het even mogelijk was nam hij de kans waar om de mindere broeders te ondersteunen. Zo gebeurde het dat bij een overhoring kaartlezen aan een

±1920 boven v.l.n.r. Jês Halders, Doorke Halders, Jean Halders, Jean.
Voor: v.l.n.r. Geel van de Weerdт, Bêr Halders, Tyne Doyen (van Sjtéske).

klasgenoot de vraag werd gesteld de naam van een plaats te noemen die de meester aanwees. De ongelukkige wist zich geen raad waarop Jean hem influisterde: "P.Sluis". Deze herhaalde dit waarop er enige hilariteit ontstond. Sluis klopte maar had natuurlijk niks te maken met de toen bekende firma in vogelzaden.

De goede prestaties bleven niet onopgemerkt bij het hoofd der school en aan het eind van de zesde klas werd aan de ouders van Jean gevraagd hem door te laten leren in Maastricht. Jean koos er echter voor om naar de ambachtsschool te gaan.

Aan het onbekommerde leven kwam een abrupt einde toen Jeans vader stierf. Jean was pas 14. Mem zette samen met de kinderen de zaken voort. Er waren nog geen sociale voorzieningen en er moest dus hard aangepakt worden.

Jean ging aan de slag op de boerderij bij de familie Hayen om daarna als leerjongen bij Jeu Waber in dienst te treden en zich verder te bekwamen

1930. Pluk van de Roejernette bij de familie Hayen. V.l.n.r.: Jean, Noël Hayen, Pitsje Doyen, Gus Hayen, Zjêf Hayen.

in het timmermansvak. Hier raakte hij bevriend met Zjeng Willigers die ook bij Jeu werkte. Zjeng liep kennelijk al langer met het idee rond om een eigen bedrijf te beginnen en het viel hem op dat de jonge Jean het vak in de vingers had. Zo kwam het dat, nadat Zjeng zijn eigen bedrijf begonnen was, Jean al vlug zijn eerste werknemer werd.

Dit was het begin van een lange en vruchtbare samenwerking. Ook buiten het werk trokken zij veel samen op.

Jean was niet alleen een harde werker maar ook een levensgenieter. Een knappe vent met oog voor alles wat mooi is. Hij was lid van de voetbalclub maar had meestal het meeste plezier na de wedstrijd. Wat de uitslag ook was, Jean vierde het. Als ze na een uitwedstrijd op een kermis verzeild raakten, was dat vaak aanleiding voor hem en zijn vriend en neef Zjêf om na de wedstrijd te gaan dansen. Dit kon nog wel eens tot in de kleine uurtjes duren. Hun vriendinnen waren daar niet zo blij mee.

De kermis, het enige verzet dat de mensen in die tijd hadden, vierde Jean graag en goed. Ook ging hij ieder jaar met een aantal vrienden naar de Foire in Luik. Voor dorpsjongens in die tijd het ultieme amusement: muziek, dans, theater en sterke mannen die met beren vochten. Ze keken hun ogen uit.

De Wejzaank (niet-kerkelijk mannenkoor)
v.l.n.r. Bèr Doyen, (van Sjtéske), Giljam Bekx, Tyne Doyen (van Sjtéske), Albert Mingels, Jean, Door van de Weerdt (van d'n dikke), Bèrke Hofman, Zjêun Houben, Frans Dodemont.

Zo kwamen ze ook bij de kop van Jut. Een van de knapen, Sjêl, nam de hamer en sloeg. De uitbater, een potige vent, riep: "Cinq francs" Sjêl vroeg: "Wat zèt 'r?" Waarop Jean antwoordde "De zoûws mer hoûwe". Sjêl sloeg weer waarop de man riep "Dix francs". Jean vertaalde weer: "De zoûws nog mer 'ns hoûwe". Dit spel herhaalde zich nog enkele malen en in de tussentijd maakten de anderen zich weg. Bij "Trente francs" draaide Sjêl zich om en ontdekte dat hij alleen stond. Hij werd door de reus in zijn nekvel gepakt en er restte hem niks anders dan te betalen. Dit tot groot plezier van de anderen. Toch keerden ze 's avonds als vrienden, op hun fietsen naar Gronsveld terug.

Jean was een fervent lid van zowel de "wejzaank" als van het kerkelijk zangkoor. Zingen vond hij heerlijk. Ontmoetten de zangvrienden elkaar in een café dan konden de vrouwen het wel vergeten. De kelen werden gesmeerd en er werd uit volle borst gezongen.

Hij had de gave om, als een geboren cabaretier, teksten op een knappe wijze te vertolken en uit te beelden. Velen zullen zich herinneren hoe hij zijn favoriete nummers: "Billy Ritchie" en "Er waren eens drie joden" vertolkte. Hij stond daarbij minstens op een stoel maar liever nog op de tafel.

1938. De Wejzaank in Parijs. V.l.n.r. Zjang Spronck (Pootsj), Tyne Doyen (van Sjtéske), Bèr Doyen (van Sjtéske), Albert Mingels, Giljam Dassen, Zjirke Doyen, Dorus van de Weerd, Pierreke Wolfs, ?, Zjeng Damzo, Gielke Pinckaers, Mathieu Pinckaers, Pierre Pinckaers. Zittend v.l.n.r. Zjêf van de Weerd, Jean, Zjëun Houben, Door van de Weert (van d'n dikke).

Bertien en Jean.

Hoogtepunt van alle festiviteiten was, ook voor Jean, uiteraard de Groete Broonk. Hij trok mee als grenedeer en was later tot op hoge leeftijd, samen met Zjêf Bernards, de drijvende kracht achter de jeugdschutterij. Zij zorgden voor de geweren, de vogel en de uniformen. Als de kleine schutterij uittrok, volgden Jean en Zjêf op gepaste afstand als twee trotse pauwen. Heel wat grenedeerkes hebben bij hen "het vak" geleerd.

Jean trouwde op 2 juni 1945 met Bertien Goessen, dochter van Nikkela Goessen en Miensje Berghmans. Jean en Bertine gingen wonen op Rijksweg, thans nummer 69, het voormalige postkantoor en het huis waar keizer Wackers had gewoond. Jean en Bertien deelden dit huis met de familie Pierre Waber-Peeters. Jean en Bertien kregen vijf kinderen. Nico, Jan, Phil, Bert en Leon.

Jean was ook de sfeermaker in huis, gezellig, zorgzaam, trots op z'n kinderen en zijn enige dochter had natuurlijk een apart plekje in zijn hart. De kinderen vertellen dat het een geweldige tijd was daar op de Rijksweg samen met de familie Waber, naast Dien en Nico Hanssen en tegenover Bèrke en Jeanette Houten. Er werd veel gezongen en plezier gemaakt.

Jean en Zjeng Willigers zingen een duet. Op de achtergrond rechts: Frans Malik.

2 juni 1945: Trouwfoto van Bertien en Jean.

Eens per jaar verhuisde het hele gezin voor één week naar Rijksweg 97. Dat was de week dat Anna, zus van Bertien, die nog bij haar oude vader woonde, op bedevaart naar Lourdes ging.

In 1968 verhuisden ze definitief naar dat adres, het ouderlijk huis van Bertien. Anna en vader Nikkela gingen in het voorhuis wonen en Jean en Bertien namen met hun kinderen hun intrek in het achterhuis.

Jean was ook een fervent duivenmelker. De duivensport had hem helemaal te pakken, met alles wat daarbij hoorde. Het spannendste waren de wedstrijdvluchten, het eindeloze wachten en als de duif eindelijk op het hok landde, de kunst om haar naar binnen te krijgen en het ringetje te bemachtigen en dan met de klok naar het clublokaal. Bertien was niet zo gelukkig met de duiven en dat maakte ze ook wel duidelijk: "Als je dood gaat, komt er onder de annonce een advertentie met de tekst "duiven te koop"".

1957. Naar de kermis. V.l.n.r. Leon, Phil, Jan, Jean, Bert, Bertien, Nico.

1959. V.l.n.r.: Leon, Jean, Bèr Dassen, Lor Nelissen.

Groete Broonk. V.l.n.r.: Door van de Weerdt (van Door), Zjêf van Caldenborgh, Annie van de Weerdt-Schiepers. Op de achtergrond: Jean.

Maar toch.

Er vond bij café Kips een veiling plaats van duiveneieren.

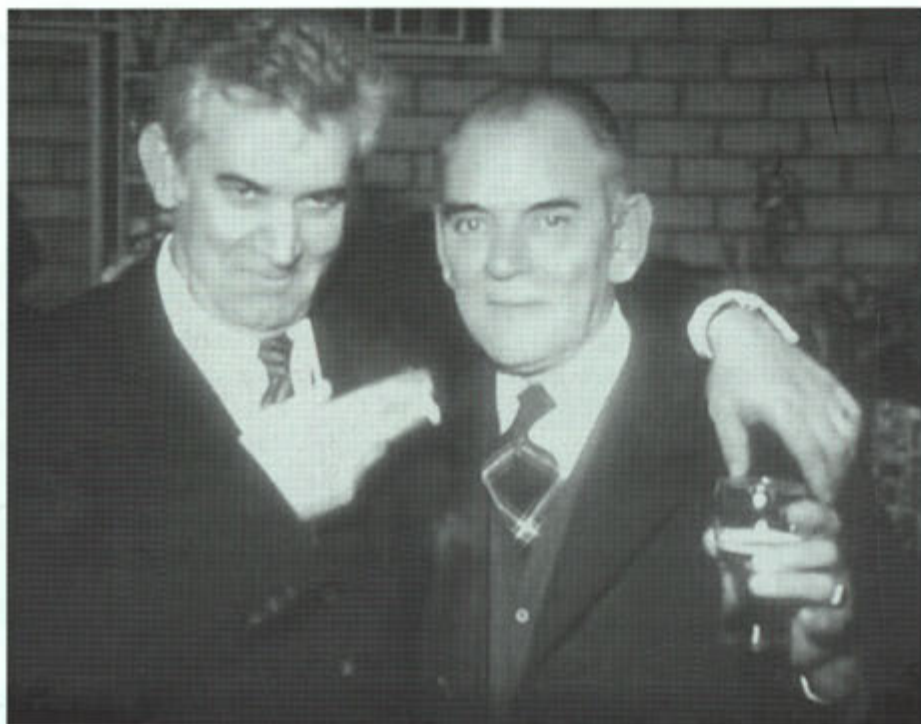
Dagen van te voren had Jean het er al over. Hij had zijn oog laten vallen op eieren van een echte kampioen. Hij zou er graag twee kopen, maar wist hoe Bertien hierover dacht. Die zondag ging Jean naar Kips en zat op de voorste rij toen de verkoop begon. Hij zat gespannen te wachten op het moment dat de betreffende eieren geveild zouden worden.

Er werd opgeboden tot twee gulden vijftig. Plots riep iemand achter uit de zaal: "Viéf guele". Tot ieders verbazing bleek Bertien de koper. Jean kon zijn geluk niet op. Achteraf zijn het nog behoorlijk dure eieren geworden want deze koop was het begin van een gezellig samenzijn waarbij de drank rijkelijk vloeyde.

Veel plezier beleefde Jean aan zijn werk. Elke ochtend was hij als eerste in de werkplaats, al was het maar om ervoor te zorgen "dat die van Maastricht het niet koud hebben als ze komen werken". Dat opwarmen van de werkplaats is hem trouwens een keer duur komen te staan. Om het aanmaken te vergemakkelijken had Jean wat thinner in de kachel gegooid. Het gevolg was een grote steekvlam die zijn handen en armen

± 1975. Jean met zijn overbuurman Bèr Goessens (van Eudem).

1977. Jean met Jean van Baal tijdens diens 25-jarig jubileum als hoofd der school.

verbrandde. Jean rende naar huis en kwam onderweg Kasj Waber tegen die hem aanhield om te vragen wat er was gebeurd. Toen Kasj zag wat er aan de hand was prevelde hij enkele gebedjes en zegende de wonden. Hoewel het er beroerd uitzag, had Jean geen pijn meer. Zoals gezegd, vormde Jean met Zjeng Willigers een bijna onafscheidelijk duo. Het gebeurde wel eens bij het plaatsen van een interieur dat Jean achter in de zaak nog bezig was met de afwerking, terwijl de opening al in gang was gezet. En dan snel naar huis, wassen en omkleden om zich zo spoedig mogelijk bij Zjeng op de openingsreceptie te voegen. Na afloop werd de opening nog eens dunnetjes overgedaan bij zijn zus Liza in het café. (Het was trouwens moeilijk om een keuze te maken want bijna alle kasteleins in het dorp waren familie van Jean.) Uiteraard werd er dan ook gezongen. Jean en Zjeng zongen uit volle borst hun duetten en zorgden voor de nodige stemming. Het vroege overlijden van Zjeng in 1967, was dan ook voor Jean een groot verlies.

Groete Broonk 1984. Jean tussen Toos en Carla Willigers, dochters van zijn vriend en werkgever Zjeng.

1990. Jean met Zjirke Doyen in opperbeste stemming.

Toen Jean enkele jaren later, na veertig jaar trouwe dienst, met pensioen ging, werd hem een geweldig feest aangeboden. Hij genoot van zijn pensioen maar dat betekende niet dat hij stil ging zitten. Hij kluste links en rechts voor een pakje sigaretten of een "dröpke" maar vooral voor de gezelligheid. Uren bracht hij door in de werkplaats bij Cor Segers en repareerde er biljarts en andere speelkasten. Zijn jarenlange ervaring kwam hem hierbij goed van pas.

± 1990. Jean op de cour.

Op 2 maart 1988 overleed Bertien na een korte maar slopende ziekte. Jean bleef ontroostbaar achter. Hij had geen plezier meer in het leven. Toen zoon Bert met zijn gezin in 1990 bij hem in trok, was Jean blij dat hij niet meer zo alleen was. Ook had hij veel steun van Luus Doyen, oud collega en vriend, die hem elke week ophaalde om naar het duivenlokaal te gaan, er een glaasje te drinken en oude herinneringen op te halen. Jean had nog een wens: "Als ik sterf, dan met de Groete Broonk". Het was geen Grote Broonk maar de schutterij trok wel uit want ze bestond 375 jaar, 27 juni 1994. De schutterij passeerde, de trommen zwenen en Jean knipoogde hierboven naar Bertien en Zjeng en al die anderen: "Dat heb ich toch good gerègeld".

Toon van Baal

Foto's: familie Van de Weerd, Jo Dassen en archief Grueles

Rectificatie.

In het vorige nummer werd "de dich" gepubliceerd.

Hierin stonden drie afwijkingen ten opzichte van de originele tekst:
strofe 2: "wäor vuur al 'ns biéèin" moet zijn "wäor vuur al 'ns ieder biéèin".

strofe 3: "'t ês liéje veerenviertig jaor" moet zijn "'t ês geliéje veerenviertig jaor".

strofe 8: "Zoe heb ich vuur 'n gaanse gemejnsjap" moet zijn "Zoe heb vuur en gaans de gemejnsjap".

Inhoudsopgave "Gruetes" jaargang 24, 2004

Rubriek en artikel

afl. blz.

Dialect

De zoûws mer hoûwe	1	4
't Broonkgeveul	2	52
Lêtterkeslêid	3	100
De dich	3	103
Vuur 't gevruur	4	154

Foto

-	1	29
-	2	58
-	3	119
-	4	176

Geziën

-	1	33
-	2	61
-	3	121
-	4	180

Historie

Herinneringen uit het Rijke Roomse leven	1	15
Heeft de Koninklijke Schutterij van Gronsveld miljoenenschuld?	1	26
Van "de kuüning de mèij sjtêke pês kuüning-mèij-stêke"	2	64
De schutterij in 1819	2	71
Een Belgisch avontuur, Gronsveld en Rijckholt 1830-1839 (1)	3	108
Een Belgisch avontuur, Gronsveld en Rijckholt 1830-1839 (2)	4	155
De Memorie van Successie van de Sjoen Sophie	4	164

Kên d'r hön nog?

Zjang Gorissen	1	37
Zjengske Jacobs en Mien Goessens	2	86
Bèr Dassen	3	134
Jean van d'n Dikke (Jean van de Weerd)	4	184

Natuur

Oonkroéd vergèit neet	1	8
Meije	2	77
De huiszwaluw	3	123
Rariteiten	4	167

Streekmuseum

Wat maog 't zién	1	35
In memoriam Frans Huits	2	83
Wat maog 't zién	2	85
De Kuüningênnewäoge	3	132
Wat maog 't zién	3	133
Achter de schermen	4	182
Wat maog 't zién	4	182

Van aal en nog get

Controle en revisie van de geweren en nieuwe bajonetten	2	55
Mijn bezoek aan Gronsveld op Pinkstermaandag en tijdens de Grote Bronk	3	105

